

Smiljana M. Ristić Bojanić¹

Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet

Aleksandra M. Vulović²

Univerzitet u Beogradu – Filološki fakultet

ANALIZA GREŠAKA U PISANOJ PRODUKCIJI PRI UČENJU TURSKOG JEZIKA KAO STRANOG

Osnovni cilj ovog rada je da se analitičkom i deskriptivnom metodom kroz analizu grešaka i poređenjem gramatičkih i leksičko-semantičkih struktura dvaju jezika ukaže na najfrekventnije greške i obrasce koji se pojavljuju prilikom učenja turskog jezika kao stranog kod studenata prve godine osnovnih akademskih studija kojima je maternji jezik srpski. Uzimajući u obzir činjenicu da su turski i srpski tipološki različiti i da predstavljaju dva nesrodna jezička sistema, frekventnost nekih grešaka upućuje na to da one predstavljaju potencijalni problem za većinu studenata. U cilju determinisanja glavnih uzročnika grešaka, kontrastivnom metodom dolazimo do relevantnih zaključaka koji mogu biti od značaja za dalji razvoj jezičke kompetencije studenata. Analizom grešaka utvrđeno je da su načinjene greške u velikoj meri rezultat uticaja maternjeg jezika, tj. posledica negativnog transfera, kao i refleksija unutarjezičkih faktora, generalizacije naučenih pravila i nedovoljnog ili neadekvatnog učenja.

Ključne reči: turski jezik, srpski jezik, kontrastivna analiza, analiza grešaka, negativni transfer.

Turski jezik se na Univerzitetu u Beogradu izučava od 1926. godine kada je osnovan Seminar za orijentalnu filologiju pri Filozofskom fakultetu (današnja

---

¹ Studentski trg 3, smiljana.ristic@fil.bg.ac.rs

² Studentski trg 3, aleksandra.vulovic@fil.bg.ac.rs

Katedra za orijentalistiku Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu). Kako navodi Teodosijević, u početku je turkologija bila usmerena ka drugačijem cilju, kada se javila potreba za stručnjacima za osmanlijski jezik koji bi radili u arhivima i proučavali nacionalnu istoriju, dok je od 70-tih godina 20. veka, shodno potrebama društva, promenjen nastavni program, čime je od samog početka studija, dakle, od prve godine, akcenat stavljen na učenje turskog Turske³ (Teodosijević, 2007: 1749).

Turski jezik se i danas na Filološkom fakultetu Univerziteta u Beogradu izučava od početnog nivoa, imajući u vidu činjenicu da većina studenata koji upišu studije turkologije ne poseduje predznanje turskog jezika, dok samo manji broj studenata dolazi sa skromnim predznanjem koje je rezultat, pre svega, samostalnog učenja ili, pak, pasivnog učenja ostvarenog praćenjem turskih televizijskih serija.

Tipološki potpuno drugačiji od srpskog, turski jezik svojom aglutinativnom strukturom predstavlja, u početku, jezik lak za učenje, jer je u osnovi logičan jezik zbog jasno utvrđenih gramatičkih pravila, ali se zbog svoje specifične gramatike umnogome razlikuje od srpskog, što, s druge strane, otežava njegovo učenje. Uzimajući u obzir prisustvo velikog broja turcizama⁴ u srpskom jeziku, turski jezik se na početku može učiniti lakim za usvajanje na leksičkom nivou, međutim, „u Turskoj se samo sa znanjem turcizama ne može uspostaviti ni elementarna komunikacija“ (Teodosijević, 2004: 15). Učenje turskog jezika, počevši od alfabeta i osnovnih ortografskih pravila, pa sve do savlađivanja kompleksnih gramatičkih konstrukcija, iziskuje kontinuiran rad u cilju uspešnog usvajanja njegovog jezičkog sistema.

Jezičko kontrastiranje ima neosporan značaj u nastavi stranih jezika. Pišući o učenju stranih jezika, Bugarski ističe da su „oni lakši ili teži s obzirom na stepen odstupanja od učenikovog maternjeg jezika, odnosno već naučenih drugih jezika“ (Bugarski, 2008: 64). Upoređivanje jezičkih pojava dvaju jezika, posebno u slučaju turskog i srpskog kao tipološki različitih jezika, pomaže nam da utvrdimo i razumemo njihove sličnosti i razlike, a kako Ajkut (Aykut) ističe, „kontrastivnim proučavanjem turskog i srpskog jezika može se uočiti manji broj sličnosti, u odnosu na razlike“ (Aykut, 2011: 8).⁵ Oslanjajući se na prethodno iznete činjenice, zaključuje se da učenje turskog jezika zahteva veći trud, kao i primenu kontrastivnih metoda u cilju dostizanja određenog nivoa znanja jezika.

³ *Türkiye Türkçesi*, termin koji je nastao 1940. godine kako bi se izdvojio turski jezik koji se govori u Republici Turskoj od drugih turskih jezika.

⁴ Prema M. Teodosijević u savremenom srpskom jeziku se koristi oko 3000 turcizama (Teodosijević, 2016: 12). Jedan od najobimnijih rečnika turcizama *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*, autora Abdulaha Škaljića, sadrži 8.742 reči sa 6.878 raznih pojmova (Škaljić, 1989: 23).

⁵ Kontrastivnom analizom turskog i srpskog jezika detaljno se bavila prof. dr Ksenija Ajkut u monografiji „Kontrastiranje turskog i srpskog jezika“, koja se izučava na trećoj i četvrtoj godini osnovnih akademskih studija na Grupi za turski jezik, književnost, kulturu Filološkog fakulteta u Beogradu.

Višegodišnje iskustvo u radu sa studentima koji su govornici srpskog jezika pokazalo nam je da postoje određene poteškoće⁶ i ustaljene greške u pisanoj produkciji prilikom usvajanja gramatike turskog jezika i njene primene u procesu nastave, što nas je i motivisalo da sprovedemo ovo istraživanje u kojem je primarni cilj analiza uočenih grešaka. Takođe, cilj je i dobijanje jasnije slike o jezičkim kompetencijama studenata na početnom nivou učenja turskog.

Značajan doprinos izdvajanju analize grešaka kao oblasti u okviru primenjene lingvistike dali su Korder (Corder, 1967) i Ričards (Richards, 1971). Korder pored utvrđivanja i klasifikacije grešaka ističe potrebu za njihovom dubljom analizom koja vodi ka razumevanju i pojašnjenju uzroka grešaka (Corder, 1981: 52). Pojam analize grešaka u *Enciklopedijskom rečniku lingvističkih termina*, Kristal (Kristal, 1988: 90) definiše na sledeći način: „U nastavi i učenju jezika, analiza grešaka (*error analysis*) je tehnika za identifikovanje, klasifikovanje i sistematsko tumačenje neprihvatljivih oblika koje je proizveo neko ko uči strani jezik, pri čemu se koriste lingvistički principi i postupci.”

Navodeći analizu grešaka kao jednu od tri uže specijalno usmerene oblasti kontrastivne lingvistike i kontrastivnih proučavanja, pored kontrastivne analize i teorije prevođenja, Đorđević (2004) analizu grešaka definiše kao oblast u kojoj se „vrši analiza grešaka učenika koji uče strane jezike i otkrivaju razlozi njihovog nastanka“ (Đorđević, 2004: 3–4). Važno je istaći da su sve tri pomenute oblasti komplementarne i da se međusobno dopunjavaju. Pomoću pozitivnog transfera maternjeg jezika savladavaju se sličnosti između dva jezika. S druge strane, poteškoće u učenju stranog jezika su najvećim delom prouzrokovane strukturalnom različitosti maternjeg i stranog jezika, što rezultira greškama kao posledicom negativnog transfera. Poznato je da se srodni jezici lakše uče i da je za njihovo savlađivanje potrebno manje truda, nego kod učenja dva nesrodna jezika, a gramatički problemi su jedni od najtežih jer „izrastaju iz razlika u formalnom ustrojstvu dvaju jezika“ (Bugarski, 2008: 62).

Činjenica je da greške u učenju stranog jezika predstavljaju normalnu pojavu, i da su dokaz da se proces učenja odvija. Tokom našeg istraživanja nametnula su se sledeća pitanja: koja pravopisna i gramatička pravila maternjeg jezika utiču na pogrešno usvajanje pomenutih pravila u turskom, koji su uzročnici pojave negativnog transfera pri čemu se konstrukcije prenose iz srpskog u turski jezik, zatim koje su unutarjezičke greške, greške nepažnje ili pogrešne upotrebe pravila, zbog čega studenti greše prilikom prevođenja na nivou sintakse, i da li do pojedinih grešaka dolazi zbog nedovoljnog ili lošeg učenja.

⁶ M. Teodosijević je u radu „*Türk Dili Öğreniminde Sırp Öğrencilerinin Karşılaştıkları Zorluklar*“ pisala o poteškoćama sa kojima se suočavaju srpski studenti pri učenju turskog jezika na osnovnim studijama.

Tokom našeg višegodišnjeg rada na Grupi za turski jezik, književnost, kulturu Filološkog fakulteta Univerziteta u Beogradu uočeno je da studenti prve godine osnovnih studija prave veći broj grešaka prilikom usvajanja turskog jezika, ali su za potrebe ovog rada obrađene one najvažnije i najfrekventnije. Greške su identifikovane i putem kvalitativne analize obrađene na korpusu koji čine prilagođene gramatičke vežbe dopunjavanja praznina ispravnim gramatičkim oblicima, kao i vežbe obosmernog prevođenja koje su studenti prve godine turskog jezika radili na časovima vežbanja i u formi domaćih zadataka.

Utvrđeni su različiti tipovi grešaka na polju ortografije, morfologije, leksike, semantike i sintakse. Na prvom mestu je uočen negativni transfer, tj. interferencija srpskog jezika, a zatim i generalizacija naučenih pravila.

Greške smo podelile na ortografske, fonološke, morfološke, leksičko-semantičke i sintaksičke.

➤ Ortografske i fonološke greške

Studenti na početku učenja turskog jezika često greše u pisanju reči u kojima su prisutne grafeme *ğ*, *ı*, *y*, *ö* i *ü* koje se razlikuju u odnosu na srpski. Posebno su specifični *ğ* (meko *g*) i *ı* (muklo *i*) koje studenti teže usvajaju. Naime, meko *g* se načelno ne izgovara, ali njegova pozicija koja podrazumeva da se uvek nalazi iza vokala utiče na produženje tog vokala u izgovoru. S tim u vezi, ako izgovorimo brzo reč koja sadrži meko *g*, često se dešava da studenti ne detektuju ovaj glas u reči i ne napišu ga. Stoga, u takvim rečima treba posebno ukazati na postojanje mekog *g* kako bi se eventualna greška u pisanju mogla izbeći. Kod onih frekventnih reči koje se više puta ponavljaju u vežbanjima neće dolaziti do ovakve greške, jer studenti nauče njihovu grafiju. Takođe, pre svega prepoznavanje vokala *ı* kao i njegova grafija predstavljaju poseban izazov za studente – jer on u turskom predstavlja zasebnu fonemu i grafemu i naglašen je.

Greške u pisanju vokala *ı*, *ö* i *ü* u turskom, pored toga što predstavljaju standardne ortografske greške, u određenim slučajevima mogu dovesti do upotrebe pogrešne lekseme, što se najčešće sreće kod imenica.

<i>tip</i> 'medicina'	<i>tip</i> 'tip'
<i>diş</i> 'spoljna strana'	<i>diş</i> 'zub'
<i>halı</i> 'tepih'	<i>hâli</i> 'njegovo/njeno stanje'
<i>anı</i> 'uspomena'	<i>anı</i> 'iznenadan'
<i>yarım</i> 'pola, polovina'	<i>yârim</i> 'moj dragi/moja draga'
<i>tur</i> 'tura, obilazak'	<i>tür</i> 'vrsta'
<i>köy</i> 'selo'	<i>koy</i> 'mali zaliv'
<i>göl</i> 'jezero'	<i>gol</i> 'gol'

Ilustrativan je i sledeći primer koji se tiče glagola, tačnije oblika prezenta glagola u službi predikata u rečenici.

pogrešno	ispravno
<i>Annem bugün Ankara'dan *donuyor.</i> 'Moja majka se danas *smrzava/ledi iz Ankare.'	<i>Annem bugün Ankara'dan dönüyor.</i> 'Moja majka se danas vraća iz Ankare.'

U navedenom primeru je greška načinjena u pisanju vokala *ö*, tačnije u izostavljanju tačkica iznad *o*, što je dovelo do toga da se upotrebljeni glagol tumači kao *donmak* (zalediti se, smrzavati se), umesto glagola *dönmek* (vratiti se).

S obzirom na to da se, uslovno rečeno, meko *g* (*yumuşak g*) u turskom ne izgovara, greške u pisanju ovog konsonanta se ogledaju kako u izostavljanju te grafeme, tako i u pogrešnom beleženju, tj. zamenjivanju konsonantima *y*, *v* ili *g*. Ukoliko se zanemari činjenica da meko *g* produžava vokal koji mu prethodi, onda može doći do greške koja uzrokuje nenamernu upotrebu pogrešne reči, poput primera gde je dobijen oblik prezenta glagola *almak* (uzeti, dobiti, kupiti) umesto glagola *ağlamak* (plakati): *ahyor* (uzima) umesto *ağhyor* (plače), ili *az* (malo) umesto *ağız* (usta).

pogrešno	ispravno	pogrešno	ispravno
<i>doum</i>	<i>doğum</i> 'rođenje'	<i>deyil</i>	<i>değil</i> 'nije'
<i>arman</i>	<i>armağan</i> 'poklon'	<i>begenmek</i>	<i>beğenmek</i> 'dopadati se (nekome)'
<i>uramak</i>	<i>uğramak</i> 'svratiti'	<i>yogurt</i>	<i>yoğurt</i> 'kiselo mleko'
<i>eylence</i>	<i>eğlence</i> 'zabava'	<i>barsak</i>	<i>bağırsak</i> 'crevo'

Greške u pisanju pojedinih konsonanata u određenim slučajevima mogu da uzrokuju semantičku nepodudarnost u dva jezika. Ova pojava se najčešće javlja kao posledica zamene zvučnih i bezzvučnih konsonanata (na primer kod parnjaka *ç* i *c*) ili, pak, u okviru iste grupe konsonanata (zamena šumnih bezzvučnih konsonanata *s* i *ş*).

<i>Çin</i> 'Kina'	<i>cin</i> 'zao duh'
<i>kaş</i> 'obrva'	<i>kas</i> 'mišić'
<i>gece</i> 'noć'	<i>geçe</i> 'gerundijum glagola <i>geçmek</i> '
<i>sık</i> 'čest'	<i>şık</i> 'šik; opcija'

Kod studenata turkologije koji poseduju izvesno predznanje ili su ranije bili u kontaktu sa turskim jezikom, tokom poslednje decenije je primećen jak uticaj govornog jezika na grafiju. Greške se u najvećoj meri javljaju kao posledica usvajanja govornog jezika koji često obiluje nestandardnim i pogrešnim oblicima reči.

pogrešno	ispravno	pogrešno	ispravno
*herkez	herkes 'svako'	*burda	burada 'ovde'
*idda/iddaa	iddia 'tvrdnja, opklada'	*orjinal	orijinal 'original'
*tabiki	tabii ki 'naravno'	*baya	bayağı 'prilično'
*şarz	şarj 'punjač'	*dakka	dakika 'minut'
*yalniş	yanlış 'pogrešno'	*acaip	acayip 'neobičan'
*süpriz	sürpriz 'iznenađenje'	*yanlız	yalnız 'sâm/a'

Osim što predstavlja pravopisnu grešku, izostavljanje određene grafeme takođe neretko rezultira nekom drugom, pogrešnom leksemom.

kapı 'vrata'	kap 'posuda, sud'
fiil 'glagol'	fil 'slon'
altı 'donja strana'	alt 'šest'
elli 'pedeset'	eli 'njegova/njena šaka'

Do greške kod upotrebe pogrešne lekseme može dovesti i izostavljanje cirkumfleksa.

hâlâ 'još uvek'	hala 'tetka'
kâr 'dobit'	kar 'sneg'
âdet 'običaj'	adet 'komad'

Tokom učenja turskog jezika javljaju se i greške u grafiji nastale pod uticajem specifičnog izgovora pojedinih pozajmljenica od strane maternjih govornika turskog jezika koji podrazumeva ubacivanje protetičkih vokala.⁷

	pogrešno	ispravno
'film'	filim	film
'voz'	tiren	tren
'plan'	pilan	plan
'sport'	sıpor	spor

⁷ Kod pozajmljenica u turskom postoji tendencija razbijanja konsonantskih grupa radi lakšeg izgovora takvih leksema.

Prilikom učenja turskog jezika na osnovnim akademskim studijama posebno se insistira na usvajanju pravopisnih pravila koja se razlikuju od pravila u srpskom jeziku, poput pisanja velikih početnih slova, pozajmljenica i stranih vlastitih imena, skraćenica i interpunkcije (Ristić Bojanić, 2015: 94). Za standardizaciju pravopisa u turskom jeziku je zaduženo Tursko lingvističko društvo (*Türk Dil Kurumu*), u okviru čije delatnosti je priređivanje Pravopisa (*Yazım Kılavuzu*).

Greške kod pisanja velikih početnih slova su najčešće rezultat negativnog transfera. Očigledna je primena pravopisnih pravila koja važe u srpskom, poput pisanja odnosnih prideva malim početnim slovom.

	pogrešno	ispravno
'turski, turski jezik'	<i>türkçe, türk dili</i>	<i>Türkçe, Türk dili</i>
'srpska jela'	<i>srp yemekleri</i>	<i>Sırp yemekleri</i>

U turskom jeziku se datumi iskazuju osnovnim brojevima⁸, dok se u srpskom upotrebljavaju redni, što pri učenju turskog jezika može da uzrokuje grešku koja se tumači kao posledica negativnog transfera iz maternjeg jezika.

	pogrešno	ispravno
'12. decembar 2020.'	<i>12. Aralık 2020.</i>	<i>12 Aralık 2020</i>
'1990. godine'	<i>1990. yılında</i>	<i>1990 yılında</i>

Uticao pravopisa maternjeg jezika se ogleda i u pisanju rednih brojeva rimskim ciframa. Naime, pravopisno pravilo u srpskom jeziku nalaže da se nakon rednog broja napisanog rimskom cifrom ne stavlja tačka, dok se u turskom tačka kod rednih brojeva piše i nakon arapskih i rimskih cifara: *20. yüzyıl / XX. yüzyıl* (20. vek).⁹

Greške pri pravilnom pisanju skraćenica u turskom jeziku kod studenata su u najvećem broju slučajeva rezultat uticaja maternjeg jezika. Primer koji ilustruje ovu vrstu greške je *prof. dr* umesto *Prof. Dr*. Turski pravopis propisuje pravilo po kojem se skraćeni oblici zvanja i titula pišu velikim početnim slovom, a nakon skraćenog oblika se obavezno stavlja tačka.

Kada su u pitanju vlastita imena u turskom jeziku, upotreba apostrofa je obavezna ukoliko nakon vlastite imenice slede prisvojni ili padežni sufiksi, kao i sufiksi za pomoćni glagol *imek* (biti). Međutim, izvedenice nastale dodavanjem

⁸ U slučaju da se u pisanju datuma i mesec piše cifrom, onda se mogu upotrebiti tačke kako bi se cifre koje predstavljaju dan, mesec i godinu razdvojile: 20.2.2021 ili 20.II.2021, pri čemu se tačka ne stavlja nakon godine.

⁹ Redni brojevi se u turskom jeziku mogu iskazati i pomoću sufiksa *-(i)nci* koji u tom slučaju zamenjuje tačku. Između cifre i sufiksa se obavezno piše apostrof: *20'nci / XX'nci* (XX).

produktivnog četvorovarijantnog sufiksa *-lı* na imenice koje označavaju neko naseljeno mesto ili državu, kao i vlastita imena koja prime nastavak za množinu (a označavaju skup članova porodice) ne potpadaju pod to pravilo, stoga se pišu bez apostrofa. Takve greške se mogu tumačiti kao rezultat generalizacije naučenih pravila.

	pogrešno	ispravno
'u Istanbulu'	<i>İstanbulda</i>	<i>İstanbul'da</i>
'Beograđanin/Beograđanka'	<i>Belgrad'lı</i>	<i>Belgradlı</i>
'Mustafa i njegovi, Mustafini'	<i>Mustafa'lar</i>	<i>Mustafalar</i>

Greške u glasovnim promenama su često izazvane pogrešnom analogijom, kada se ne vodi računa o izuzecima, ili to pak bude rezultat neadekvatnog učenja pod kojim se podrazumeva ignorisanje pravila i nepotpuno učenje. Ove unutarjezičke greške koje se javljaju tokom učenja stranog jezika nastaju nezavisno od maternjeg jezika.

Studenti neretko prave greške kod gubljenja zatvorenog vokala iz drugog sloga nekih dvosložnih reči pri dodavanju nastavaka koji počinju vokalom.

	pogrešno	ispravno
'moj nos'	<i>burunum</i>	<i>burnum</i>
'naše vreme'	<i>vakitimiz</i>	<i>vaktimiz</i>
'njen grad'	<i>şehiri</i>	<i>şehir</i>

Greške se javljaju i kada se ne poštuje pravilo ozvučavanja bezvučnih konsonanata pri dodavanju nastavaka koji počinju vokalom.

	pogrešno	ispravno
'moj pas'	<i>köpekim</i>	<i>köpeğim</i>
'naše drvo'	<i>ağacımız</i>	<i>ağacımız</i>
'moje srce'	<i>kalpim</i>	<i>kalbim</i>

Katkad se javljaju greške kod jednačenja konsonanata po zvučnosti pri sufiksaciji koje ukazuju na nepoštovanje pravila konsonantske harmonije.

	pogrešno	ispravno
'U Nišu smo.'	<i>Niş'deyiz.</i>	<i>Niş'teyiz.</i>
'Dolazi iz Mladenovca.'	<i>Mladenovac'dan geliyor.</i>	<i>Mladenovac'tan¹⁰ geliyor.</i>

¹⁰ S obzirom na to da je u srpskom suglasnik *c* bezvučan, pri sufiksaciji se nastavak slaže po zvučnosti sa njim, bez obzira na to što ta fonema i grafema ne postoje u turskom jeziku nego je reč napisana u originalnom obliku, tj. nije transkribovana.

➤ Morfološke greške

Kod morfoloških grešaka se najčešće uočava negativni transfer, tj. interferencija srpskog kao maternjeg jezika, kao i hipergeneralizacija.

Osnovni problem, pored upotrebe padeža, jeste i rekcija koja je u nekim slučajevima drugačija od one u srpskom. Greške se u najvećoj meri javljaju kod dativa i ablativa koji se u turskom načelno vezuju za glagole kretanja, kao i lokativa koji se vezuje za glagole mirovanja. U prevođenju sa srpskog na turski uočava se jak uticaj maternjeg jezika studenata turkologije, posebno kada su u pitanju predložko-padežne konstrukcije u srpskom koje se u turskom najčešće iskazuju padežima.¹¹

	pogrešno	ispravno
'Ali ulazi u taksi.'	<i>Ali <u>takside</u> biniyor.</i> (lokativ)	<i>Ali taksiye biniyor.</i> (dativ)
'Idem u školu.'	<i><u>Okulda</u> gidiyorum.</i> (lokativ)	<i>Okula gidiyorum.</i> (dativ)
'Stavi čašu na sto!'	<i>Barda <u>ği masada</u> koy!</i> (lokativ)	<i>Bardağı masaya koy!</i> (dativ)
'Pogledao me je.'	<i>Beni <u>bakti.</u></i> (akuzativ)	<i>Bana bakti.</i> (dativ)
'Ne mrzi te.'	<i><u>Seni nefret etmiyor.</u></i> (akuzativ)	<i>Senden nefret etmiyor.</i> (ablativ)
'Oprostio sam ti.'	<i><u>Sana affettim.</u></i> (dativ)	<i>Seni affettim.</i> (akuzativ)
'Izvinjavam ti se.'	<i><u>Sana özür dilerim.</u></i> (dativ)	<i>Senden özür dilerim.</i> (ablativ)

Poštovanje pravila zakona vokalne harmonije pri sufiksaciji podrazumeva progresivnu vokalnu asimilaciju prema vrsti vokala u poslednjem slogu reči na koju se sufiks dodaje, a greške koje studenti prave pri sufiksaciji su najčešće rezultat nedovoljnog učenja ili, pak, nerazumevanja principa vokalne harmonije.

	pogrešno	ispravno
'škole'	<i>okull<u>er</u></i>	<i>okullar</i>
'Ajšu' (ak.)	<i>Ayşe'<u>yı</u></i>	<i>Ayşe'<u>yi</u></i>
'u našem dvorištu'	<i>bahçem<u>ızda</u></i>	<i>bahçemizde</i>

S druge strane, generalizacija naučenih pravila ponekad dovodi do zanemarivanja činjenice da pored pravila postoje i izuzeci, iako je to redak slučaj kada je u pitanju turski jezik. Odstupanje od zakona vokalne harmonije na morfonološkom nivou javlja se isključivo kod pozajmljenica kada određeni finalni konsonant u reči utiče na vokalnu strukturu sufiksa.

¹¹ U turskom jeziku ne postoje predlozi kao zasebna vrsta reči, već se oni iskazuju pomoću padežnih nastavaka, ili postpozicija.

	pogrešno	ispravno
'njen sat'	<i>saatı</i>	<i>saati</i>
'naši snovi'	<i>hayallar</i>	<i>hayaller</i>
'tvoje srce'	<i>kalbın</i>	<i>kalbin</i>

Dodavanje pronominalnog *n* ispred svih padežnih nastavaka je obavezno ukoliko je imenica prethodno primila prisvojni sufiks 3. lica jednine ili množine. Međutim, upravo je to mesto na kojem se mnogi studenti spotiču pri deklinaciji – česta greška je izostavljanje pronominalnog *n* ili, nešto ređe, zamena pronominalnog *n* protetičkim *y*. Te greške su ilustrovane u narednoj tabeli na primeru dekliniranja imenice čiji oblik u nominativu glasi *okulu* (njegova škola):

	pogrešno	ispravno
gen.	<i>okuluñ</i>	<i>okulunun</i> 'od njegove škole'
dat.	<i>okuluya</i>	<i>okuluna</i> 'njegovoj školi'
ak.	<i>okuluyu</i>	<i>okulunu</i> 'njegovu školu'
lok.	<i>okuluda</i>	<i>okulunda</i> 'u njegovoj školi'
abl.	<i>okuludan</i>	<i>okulundan</i> 'od njegove škole'

Za kolokvijalni govor i neformalno obraćanje u savremenom turskom jeziku specifična je tendencija skraćivanja glagolskih formi. Pod uticajem govornog jezika, najčešće onog koji imaju prilike da čuju u filmovima ili televizijskim serijama i emisijama, studenti u pisanoj produkciji čine greške upotrebljavajući skraćene oblike koji odstupaju od jezičke norme.

	pogrešno	ispravno
	<i>geliyo</i>	<i>geliyor</i> 'dolazi, stiže'
	<i>geleceñ/geliceñ</i>	<i>geleceksin</i> 'doći ćeš'
	<i>geliceñ mi</i>	<i>gelecek misin</i> 'da li ćeš doći'

Dodavanje pluralnog nastavka na imenicu kada ispred nje stoji količinski prilog ili količinski broj je greška koja se može oceniti kao jedna od najčešćih na početku učenja turskog jezika. Studenti tu vrstu grešaka prave pod uticajem negativnog transfera iz maternjeg jezika.

	pogrešno	ispravno
'dve jabuke'	<i>iki elmalar</i>	<i>iki elma</i>
'mnogo knjiga'	<i>çok kitaplar</i>	<i>çok kitap</i>
'nekoliko prijatelja'	<i>birkaç arkadaşlar</i>	<i>birkaç arkadaş</i>

➤ Leksičko-semantičke greške

Greške na polju leksike i semantike se najčešće javljaju prilikom odabira odgovarajuće lekseme u turskom jeziku kao ekvivalent za zadanu leksemu u srpskom.

Turske glagole odlikuje višeznačnost, ali pored toga treba obratiti pažnju i na činjenicu da za pojedine srpske glagole postoji više prevodnih ekvivalenata u turskom. Naime, srpski glagol 'ući/ulaziti' na turskom se može iskazati glagolom *girmek* u njegovom primarnom značenju. Međutim, isti taj srpski glagol se može iskazati i glagolom *binmek*¹² u jednoj od njegovih semantičkih realizacija koja se odnosi na ulazak u prevozno sredstvo. Primećeno je da studenti i nakon usvojenih razlika u značenju i upotrebi ova dva turska glagola neretko prave greške pri izboru prevodnog ekvivalenta.

	pogrešno	ispravno
'Moja tetka radi u banci.'	<i>Teyzem bankada yapıyor.</i>	<i>Teyzem bankada çalışıyor.</i>
'Šta radite?'	<i>Ne çalışıyorsunuz?</i>	<i>Ne yapıyorsunuz?</i>
'Ušla sam u automobil.'	<i>Arabaya girdim.</i>	<i>Arabaya bindim.</i>
'Izašao sam iz autobusa.'	<i>Otobüsten çıktım.</i>	<i>Otobüsten indim.</i>

Greške pri odabiru leksema bliskog značenja se mogu tumačiti kao posledica neprepoznavanja kontekstualne jezičke upotrebe određene lekseme. U primeru *yüksek adam evidentno je da studenti nisu imali u vidu semantičku nespojivost prideva *yüksek* 'visok' u sintagmatskom odnosu sa imenicom *adam* 'muškarac/čovek'. Pri prevođenju sa srpskog na turski greške se često javljaju prilikom odabira prevodnog ekvivalenta ukoliko postoje delimični, relativni sinonimi. Tada je potrebno obratiti pažnju na kontekstualnu i značenjsku realizaciju odabranih leksema. U studentskim radovima su greške evidentirane u primerima poput *yüksek* 'visok (za nežive stvari i pojmove)' i *uzun boylu* 'visok (za čoveka)', *eski* 'star; bivši, nekadašnji' i *yaşlı* 'star (o živim bićima)', *hafif* 'lak, lagan (kada je pojam merljiv)' i *kolay* 'lak', *istasyon* 'stanica' i *durak* 'stajalište, stanica', *cadde* '(veća) ulica' i *sokak* '(manja) ulica' i sl.

	pogrešno	ispravno
'Ovaj čovek je visok.'	<i>Bu adam yüksek.</i>	<i>Bu adam uzun boylu.</i>
'Ispitna pitanja su veoma laka.'	<i>Sınav soruları çok hafif.</i>	<i>Sınav soruları çok kolay.</i>
'Stara žena se umorila.'	<i>Eski kadın yoruldu.</i>	<i>Yaşlı kadın yoruldu.</i>

¹² Neka od značenja koja nosi glagol *binmek* su i: penjati se, popeti se, uspeti se na, uzjahati, ukrcati se na i dr.

Uzrok ovakvih grešaka može biti i neadekvatno ili pogrešno korišćenje rečnika. Iako je u navedenim primerima reč o frekventnoj leksici, na početnom nivou učenja turskog jezika studenti se evidentno ne udubljuju u semantičku realizaciju određenih leksema, odnosno u njihove polisemantičke strukture i primere upotrebe.

Uticaj srpskog jezika se primećuje u pisanju pojedinih izraza poput *afirim* umesto *aferin* (bravo) i *taman* umesto *tamam* (u redu). Takođe, u primeru prevođenja sintagme 'indijski orah' sa srpskog na turski studenti u početnoj fazi učenja jezika, pod uticajem srpskog jezika, često pogreše, pa pomenutu konstrukciju prevode kao *Hindistan cevizi* (*Hindistan* – Indija; *ceviz* – orah), što na turskom zapravo znači 'kokos, kokosov orah'.

➤ Sintaksičke greške

Kada su u pitanju greške koje se tiču sintakse, studentima na početku učenja turskog jezika problem predstavlja redosled reči u rečenici.

	pogrešno	ispravno
'Moja majka se danas vraća iz Ankare.'	<i>Annem bugün dönüyor Ankara'dan.</i>	<i>Annem bugün Ankara'dan dönüyor.</i>
'Kupila sam jedan veoma lep poklon za Serkana.'	<i>Aldım çok güzel bir hediye Serkan için.</i>	<i>Serkan için çok güzel bir hediye aldım.</i>

U navedenim primerima je ilustrovana jedna od najčešćih grešaka na polju sintakse. Naime, uprkos generalnom sintaksičkom pravilu koje nalaže da se predikat nalazi na kraju turske rečenice¹³, dešavaju se greške koje su posledica negativnog transfera i doslovnog prevođenja sa srpskog na turski, čime se narušava sintaksički poredak.

Još jedan očigledan primer negativnog transfera je i greška pri određivanju subjekta u imenskim rečenicama sa predikativima *var* i *yok*, kao i *lâzım/gerek*.

	pogrešno	ispravno
'Mert ima dve starije sestre.'	<i>Mert iki abla/ablası var.</i>	<i>Mert'in iki ablası var.</i>
'Trebalo bi da idem.'	<i>Ben gitmem lâzım.</i>	<i>Benim gitmem lâzım.</i>

U primerima poput navedenih subjekat u turskoj i srpskoj rečenici nije isti (pojam), što je odraz nepostojanja glagola 'imati' u turskom. Naime, u

¹³ Osim ako nije reč o inverziji.

turskom se posedovanje ili neposedovanje iskazuje konstrukcijom (imenica X) + prisvojni sufiks i predikativ *var/yok* (dosl. moj/a/e (imenica X) postoji/ ne postoji). Stoga „onaj čije je nešto“ ne može predstavljati subjekat u ovakvoj konstrukciji (**Ben bir ablam var*: ‘*Ja postoji moja jedna starija sestra.’), i samim tim u turskoj rečenici ne može stajati u nominativu, već u genitivu (*Benim bir ablam var*: ‘Postoji moja jedna starija sestra, tj. Ja imam jednu stariju sestru.’). Takođe, i u konstrukciji „trebalo bi da“ pri prevođenju na turski moramo obratiti pažnju na to da se izbegne ista greška (**Çocuk uyuması lâzım*: ‘*Dete je potrebno spavanje.’). U ovakvim rečenicama bi subjekat turske rečenice trebalo da bude u formi glagolske imenice na *-ma* (skraćenog infinitiva) koja je primila odgovarajući prisvojni sufiks, a ispred koje (može da) stoji imenica ili zamenica u genitivu (*Çocuğun uyuması lâzım*: ‘Potrebno je detetovo spavanje, tj. Dete bi trebalo da spava.’).

Uticao maternjeg jezika se ogleda i kod slaganja subjekta i predikata u broju, jer studenti koji su na početku učenja turskog jezika neretko prave greške kada u rečenici u kojoj je subjekat u množini neka neživa stvar predikat iskazuju takođe 3. licem množine, što se kosi sa pravilom kongruencije u turskom jeziku, gde bi predikat trebalo da stoji u 3. licu jednine.

	pogrešno	ispravno
‘Planine su visoke.’	<i>Dağlar yüksekler.</i>	<i>Dağlar yüksek.</i>
‘Pisma su poslata.’	<i>Mektuplar gönderildiler.</i>	<i>Mektuplar gönderildi.</i>

Greške studenata se ponekad javljaju i pri formiranju upitne rečenice na turskom. Upitna rečca *mi* se ne upotrebljava kada u upitnoj rečenici postoji upitna zamenica ili prilog.

	pogrešno	ispravno
‘Gde ti stanuješ?’	<i>Sen nerede oturuyor musun?</i>	<i>Sen nerede oturuyorsun?</i>
‘Nisi umoran?’	<i>Yorgun değilsin?</i>	<i>Yorgun değil misin?/ Yorgun değilsin, değil mi?</i>

U drugom primeru je greška načinjena pod uticajem srpskog jezika. Naime, iz upitne rečenice je izostala upitna rečca *mi* uz pokušaj postizanja „intonacije“ u pisanom jeziku, što u ovakvim primerima u turskom jeziku nije moguće ostvariti.

Još jedna tendencija kod studenata je da greše u pisanju upitne rečce *mi*. Posmatrajući turski jezik kroz njegovu aglutinativnu strukturu, u početku rečcu *mi* neretko doživljavaju kao sufiks, te je pišu spojeno sa rečju koja joj prethodi: *Pencereyi kapatabilirmisin?* umesto *Pencereyi kapatabilir misin?* ‘Da li bi mogao da zatvoriš prozor?’.

Na početku učenja turskog jezika srbofoni studenti često greše u prevođenju srpske predložko-padežne konstrukcije za vreme koja sadrži predlog 'u' i dan u nedelji, poput primera 'u petak'. Najveći broj studenata tu konstrukciju prevodi dodajući sufiks za lokativ *-da/-de/-ta/-te* na naziv dana u nedelji (jednostavan ili složeni oblik), što je pogrešno jer se ti prilozi u turskom jeziku javljaju u nesufigiranoj formi.

	pogrešno	ispravno
'Vidimo se u petak!'	<i>Cuma gününde görüşürüz!</i>	<i>Cuma günü görüşürüz!</i>
'Vidimo se u ponedeljak!'	<i>Pazartesi de görüşürüz!</i>	<i>Pazartesi görüşürüz!</i>

U navedenom tipu greške primećujemo uticaj maternjeg jezika i generalizaciju naučenih pravila po kojim se u turskom prilozi za vreme i mesto najčešće iskazuju uz pomoć sufiksa za lokativ, dok izuzetak predstavljaju dani u nedelji, kao i prilozi *yazın* 'na leto/leti' i *kışın* 'na zimu/zimi' (konstrukcije *ilkbaharda* 'na proleće/u proleće' i *sonbaharda* 'na jesen/u jesen' zahtevaju upotrebu nastavka za lokativ).

ZAKLJUČAK

U ovom radu smo na osnovu pisanog korpusa identifikovanjem najučestalijih grešaka nastojale da prikazemo poteškoće s kojima se studenti turskog jezika suočavaju u nastavnom procesu. Činjenica je da većina studenata turkologije prilikom učenja turskog jezika na ispravan način usvaja gramatička pravila, što se može protumačiti kao rezultat velikog broja časova vežbi na osnovnim studijama Filološkog fakulteta u Beogradu. Međutim, kako su i greške deo procesa učenja, otkrivanjem glavnih uzroka uočenih poteškoća kao i utvrđivanjem i sistematizacijom najfrekventnijih grešaka, formirali su se putokazi koji bi mogli da se iskoriste za unapređenje nastavnog procesa. Oni nam ukazuju na to koji su najčešći problemi pri učenju turskog jezika kojima treba posvetiti dodatnu pažnju.

Analizom grešaka koje studenti prave na početku učenja turskog jezika došlo se do zaključka da su načinjene greške u velikoj meri rezultat uticaja maternjeg jezika, tj. posledica negativnog transfera. Pored negativnog transfera, greške nastaju i zbog generalizacije naučenih pravila, zatim kao posledica nepažnje, pogrešne primene pravila i nedovoljnog ili lošeg učenja.

Ono što je neosporno je činjenica da usvajanje osnova turskog jezika pre svega zahteva kontinuirano učenje, fokusiranje kako na pravila tako i na izuzetke, ali zahteva i sposobnost uočavanja sličnosti i razlika između srpskog i turskog. Stepenn različitosti ova dva nesrodna i tipološki različita jezička

sistema najviše dolazi do izražaja kontrastiranjem. Kontrastivna analiza je od velikog značaja pri učenju stranog jezika jer omogućuje predviđanje velikog broja grešaka koje se dalje putem analize grešaka mogu sistematizovati. Takva sistematizacija može da predstavlja koristan vid savlađivanja prepreka u toku učenja. Analiza načinjenih grešaka doprinosi razvoju jezičkih kompetencija studenata, a zanemarivanje grešaka vodi njihovoj fosilizaciji koja će, pre ili kasnije, neizostavno narušiti uspešnost procesa usvajanja stranog jezika.

Smatramo da je ovakav tip istraživanja neophodan i značajan za unapređenje nastavnog procesa i kvalitetnijeg savlađivanja gradiva na početnom nivou učenja turskog jezika. Očekivanja su u smeru da će se broj grešaka postepeno smanjivati s povećanjem nivoa znanja. Izdvajanjem, deskripcijom i eksplanacijom pobrojanih grešaka studenti će moći i samostalno da detektuju moguće greške prilikom učenja i da na taj način minimiziraju njihovu pojavu.

Literatura

- Aykut, K. (2011). *Kontrastiranje turskog i srpskog jezika*. Lapovo: Kolor Pres.
- Bugarski, R. (2008). *Uvod u opštu lingvistiku*. Beograd: Zavod za udžbenike.
- Corder, S. P. (1967). The Significance of Learner's Errors. *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, V/4. Heidelberg: Julius Groos Verlag, 161–170.
- Corder, S. P. (1981). *Error Analysis and Interlanguage*. Oxford University Press.
- Đorđević, R. (2004). *Uvod u kontrastiranje jezika*. Beograd: Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Ristić Bojanić, S. (2015). Pitanja pravopisa savremenog turskog jezika. *Komunikacija i kultura online*, 6 (6), 82-101.
- Richards, J. 1971. *Error Analysis and Second Language Strategies*. The text of an invited lecture given at Indiana University, Bloomington.
- Kristal, D. (1988). *Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike*. Beograd: Nolit.
- Teodosijević, M. (2004). *Turski jezik u svakodnevnoj komunikaciji*. Beograd: Čigoja štampa.
- Teodosijević, M. (2007). Türk Dili Öğreniminde Sırp Öğrencilerinin Karşılaştıkları Zorluklar. *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı 2000, II. Cilt* (s. 1749-1755). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Teodosijević, M. (2016). Turcizmi: jezičko blago naše kulturne baštine. *Nasleđe - Elementi turskog kulturnog uticaja u Srbiji*. Erzurum: Rektorat Univerziteta Atatürk.
- Škaljić, A. (1989). *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.
- Yazım Kılavuzu*. Türk Dil Kurumu. <https://www.tdk.gov.tr/tdk/kurumsal/yazim-kilavuzu/>

ERROR ANALYSIS IN WRITTEN PRODUCTION WHILE LEARNING TURKISH AS A FOREIGN LANGUAGE

S u m m a r y

The basic aim of this paper is to draw attention to the most frequent errors and patterns that repeat themselves among students of the first year of academic studies whose mother-tongue is Serbian, while they are learning Turkish as a foreign language. This task is executed by means of the application of analytical and descriptive methodology within the field of error analysis, as well as by applying comparative analysis of the grammatical structure of the two languages. Thus, bearing in mind the fact that Turkish and Serbian, when viewed from the aspect of linguistic similarity, represent two unrelated linguistic systems, the frequency of some recurring errors reveals that this issue indeed presents a potential learning problem for most students. In conclusion, and since it is our earnest objective to determine the main reasons why errors are made and to effectively determine their specific causes, we have chosen to adopt the contrastive method in our research and to come up with relevant inferences that may be of significance for the development and facilitation of language acquisition competency among students. Through error analysis it has been determined that the errors that were made were to a large extent the result of the influence of the mother tongue, i.e., the consequence of negative transfer, as well as a reflection of intra-linguistic factors, the generalization of acquired rules through learning or insufficient or inadequate studying.

Keywords: Turkish language, Serbian language, contrastive analysis, error analysis, negative transfer